

שיעור בענין

קיום סעודת יום טוב במאכלי חלב

מאת מורנו

הגאון רבי אלעזר זאב רוז שליט"א

בעל שו"ת "מציון אורה" ושא"ס

יו"ל ע"י מכון "מתן תורה"

ערב חג השבועות תשע"ד

- קובץ ז' -

השיעור הקבוע
בנושאים אקטואליים בחושן משפט
מידי יום ראשון בשעה 16:45 - בבית הכנסת מוסאיף

להאזנה:

קול הלשון 03-6171068 שלוחה 20

לקבלת הגליון בדוא"ל:

dvartora1@gmail.com

©

לתגובות, ולהזמנת ספרי מורנו הרב שליט"א:

מוסדות "מתן תורה"

ת.ד. 57124 ירושלים

דוא"ל: **matantor@gmail.com**

לתיאום שיעורים ברחבי הארץ: 02-970-9118 בשעות הערב

עיצוב והפקה: ספרגורף 052-764-7844

נדפס בדפוס הדר 02-538-5575

אם ניתן לקיים סעודת יום טוב במאכלי חלב

מצות "ושמחת בחגך" בשלשה הרגלים שצריך לאכול ולשתות, האם צריך דוקא בשר ויין, או ראוי לקיימו במאכלי חלב, כגון בחג השבועות.

מה נכלל ב"ושמחת בחגך"

א. הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה נד) בביאור שמחת החג, כתב: הוא שצונו "לשמוח ברגלים". והוא אומרו יתעלה ושמחת בחגך וכו', והם הנקראים בתלמוד "שלמי שמחה". ומהקרבת שלמים אלו יאמרו (חגיגה ו): "נשים חייבות בשמחה". וכבר בא הכתוב וזבחת שלמים וגו'. ובכלל אומרו "ושמחת בחגך" מה שאמרו ג"כ "לשמוח בם במיני שמחה". ומזה, לאכול בשר ולשתות יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק מיני פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים, ולשחוק בכל ניגון ולרקד, במקדש לבד, והיא שמחת בית השואבה. זה כולו נכנס באומרו "ושמחת בחגך". ומה שהתחייב מהם יותר "שתיית היין" לבד, כי הוא יותר מיוחד בשמחה. ולשון גמרא (פסחים קט). שחייב אדם לשמוח בניו ובנותיו ברגל, במה משמחן ביין. ושם אמרו: תניא רבי יהודה אומר בזמן שבית המקדש קיים, אין שמחה אלא בבשר שנאמר "וזבחת שלמים", עכשיו אין שמחה אלא ביין שנאמר "ויין ישמח לבב אנוש". וכבר אמרו גם כן (שם) אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן. עכ"ל.¹

ומבואר שיש הבדל בין זמן המקדש לזמן הזה. ועוד מבואר שיש שמחה ב"אכילת בשר ושתיית יין", וכן שמחה בשאר דברים כמו "בגדים חדשים" וכדומה.

ומעתה יש לברר: האם בזמן המקדש אין יוצאים ידי חובה אלא בבשר, או אפשר גם בשאר מיני שמחה. ואת"ל דבעי דוקא בשר, האם דוקא בשר שלמים. ואת"ל דוקא בשר שלמים, עדיין יש להסתפק "בזמן הזה" שאין בשר שלמים, האם די בכל מיני שמחה או צריך דוקא בשר או יין.

1. וגם בהלכות יום טוב (פ"ו ה"ז) והלכות חגיגה (פרק א) נזכר מענין זה שם. [ודבריו הובאו בסמ"ג (עשה רכט) ובספר החינוך (מצוה תפח). ועיין בספר יראים (מצוה תנד) ובשבלי הלקט (סימן רסב). ע"ש].

בזמן המקדש אין יוצא רק בבשר קדוש

ב. ומדברי קדשו של הרמב"ם בספר המצוות (שם) נראה, דבכל זמן יש מצוה באכילת בשר ויין והוה בכלל מצות עשה. וההבדל בין זה לזה הוא, דבזמן המקדש צריך לאכול "בשר שלמים" הנקראין "שלמי שמחה", דוקא. והיה צריך לעלות ולהקריבו על המזבח". משא"כ בזמן הזה, יכול לשחוט בביתו ויאכל הבשר.

וכמו שכתב בהלכות חגיגה (פ"א): שלש מצות נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים: "הראייה" - שנראה פניו בעזרה ויביא עמו עולה בין מן העוף בין מן הבהמה. "החגיגה" - שיקריב שלמים ביו"ט וכו' מן הבהמה. ו"השמחה" - שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הם הנקראים "שלמי שמחת חגיגה" שנאמר (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך". ע"כ.

מבואר דמצות "ושמחת", אינו אלא במצוה השלישית מן השלשה מצות, והיא היא הנקראת סתם "שמחה". והיינו דצוה הקב"ה להקריב קרבן זה, ובו לקיים 'ושמחת בחגך', כמ"ש "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך" ואם לא הקריב הרי ביטל העשה השלישי, וזהו שאמר (פסחים קט): בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה "אלא בבשר", הכונה בשר "שלמי שמחה" דוקא, "ולא בבשר חולין", כי לזה דוקא נתכוין הקב"ה במצות "השמחה" הנ"ל.

וז"ל הסמ"ג (עשין רכט): אין שמחה אלא בבשר "בשלמי שמחה". ע"כ. והיינו כאמור. וא"כ בזמן המקדש אין מקיים בסתם בשר חולין.²

ומי"ז אם אוכל בשר "שלמי שמחה" יכול להוסיף גם שאר שמחות כגון יין ובגדים ומגדנות וכו', והכל הוי בכלל השמחה. אבל איפכא לשמוח בשאר שמחות ולא בבשר שלמים, לא. וכן משמע בפסחים (דף עא:). ע"ש, שלכן רב הונא לא תירץ תחילה כרב פפא בכסות ויין. וכך נראה מלשון הרמב"ם בהלכות יו"ט (פ"ו הי"ז-יח). וכמו כן אין יוצאין אז י"ח באכילת בשר "עופות", וכמ"ש הרמב"ם בהלכות חגיגה (פ"א הי').

בזמן הזה אין מעכב בשר, ויוצא בבגדים וכו'

ג. אכן בזמן הזה שאין לנו קרבן "שלמי שמחה", א"כ כל מיני שמחות יוצא בו ידי חובתו, "הן בגדים הן מגדנות" וכו'.
ואם תאמר למה, הרי במקדש היה מצוה בבשר, א"כ עכשיו גם יצטרך לצאת בבשר חולין, כי בשר מצינו בו שמחה במקדש. זה אינו, כי במקדש היה מצוה

2. ועפ"ז מובן טעם התוספות שכתבו (בחגיגה ז: סד"ה לעלות) מה דנפיק י"ח שמחה בנדרים ונדבות, היינו "דוקא שהקריבום משום שמחה", אבל אם הביאם לשם נדרים לא נפיק, רק משום הקדישים. ע"כ. ובספר טורי אבן (שם) נתקשה בטעמם. אכן להאמור נחא, כי בעיני דוקא קרבן "שלמים" או דומה לו, "ולא בסתם בשר". ואשר על כן בנדרים סתמא לא הוי דומיא דשלמים. ומה שמצינו (חגיגה ז:) שיוצאין בחטאות, היינו משום דדי בקודש. [ואולי לזה נתכוין ג"כ במנחת חינוך (מצוה תפח) ע"ש].

"להקריב" שלמים, וצוה האל שמבשר ההוא, ישמח בחג, ואין יוצא ידי חובה בבשר חולין, ולמה, אלא העיקר הוא בשר "הקרב", וכדרך שהסברנו ובארנו כן בתוספות (חגיגה ז:): הנזכר. א"כ השתא אין מעליותא ל"בשר" בחג יותר מייין. ולכן בזמן הזה די "ביין" וכמ"ש בגמרא (פסחים קט.). וא"ת א"כ למה "ייין" דוקא. אה"נ לאו דוקא, ומה שהזכיר (בפסחים שם) יין, כבר עמד ע"ז הרמב"ם עצמו בספר המצות (עשה נד) ואמר: "כי הוא יותר מיוחד בשמחה". וז"ש רב פפא (פסחים עא.). שכשחל יו"ט בשבת משמחו "בכסות נקיה וביין ישן"³. וא"כ בזמן הזה, יוצא האיש בכל דבר המשמחו, בין ביין בין במגדנות ובבגדים "ובכל דבר המשמחו". וה"ה ב"עופות" אם שמח בהן. וכל שכן "בשר" דלא גרע מכל מיני שמחות הנ"ל. והכל הוה בכלל מצות עשה.

ומעתה מה שאמרו (פסחים קט.) "עכשיו אין שמחה אלא ביין", הכונה עכשיו "שאינ בשר שלמים" אין עדיפות ל"בשר" סתם, אלא השמחה ביין (המיוחד בשמחה), וה"ה כל שאר שמחות שישמח את נפשו כל חד בטבעו. ולשון הרמב"ם שכתב (בהלכות יו"ט פ"ו הי"ח) "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין". כונתו שבבשר לחוד יש שמחה, וביין לחוד יש שמחה. ולכך חילקם.⁴

נשים בשלמי שמחה, ודינן כאנשים

ד. אולם גם נשים בזמן המקדש דינן כאנשים שאין יוצאות אלא בבשר כמו שבארנו לענין אנשים. שהרי כתב הרמב"ם בהלכות חגיגה (פ"א ה"א) "ונשים חייבות במצוה זו" (של קרבן שלמי שמחה). וא"כ דינן כאנשים, בין אם חובה מצד עצמה בין אם המצוה על בעלה. א"כ למדנו דהכל יוצא משורש זה: שכיון שיש מצוה להקריב קרבן הנקרא "שלמי שמחה", א"כ בו בלבד יוצאין המצוה.⁵

ביאור הרמב"ם

ה. וז"ל הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הי"ז-יח): אע"פ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארים בהלכות חגיגה (פ"א), יש בכלל אותה שמחה לשמחוה הוא ובניו ובניו כל אחד כראוי לו. כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות. והנשים קונה להם בגדין ותכשיטין נאים כפי ממנו. והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. עכ"ל.

יש לדקדק מדוע פתח בקטנים ואח"כ בדין נשים ואח"כ אנשים.

3. וע' תוס' (ר"ה ו:).

4. ובזה מיושב הערת הב"י (סימן תקכט).

5. אלא א"כ אנוס, כההיא דפסחים (עא.). או מי שלא היו טהורים. ועיין שו"ת שאגת אריה (סימן סה) ובמנחת חינוך (מצוה תפח) ובשו"ת מנחת ברוך (סימן עז). ע"ש.

ולכאורה הרמב"ם כאן אינו מדבר אלא על "זמן הזה" ולא על זמן המקדש, וזהו שכתב "יש בכלל אותה שמחה" וכו', כלומר עכשיו בזה"ז. ובזה מיושב למה הקשה הב"י (סימן תקכט) על הרמב"ם רק על זמן הזה ולא על זמן המקדש למה מצריך יין.

אך לפי"ז יקשה, הלא בזמן הזה כתבנו שדי גם לאנשים בכל דבר המשמחו, ולמה הצריך "בשר ויין", הרי גם יין אין צריך אלא בכל שאר שמחות גם כן מועיל. מיהו יש ליישב דאע"פ שרמב"ם מדבר על ה"זמן הזה", מ"מ אמת שיוצאין בכל דבר המשמחו, וא"צ דוקא בשר ויין. אך בזה"ז כל אחד צריך דבר שיהיה לו "שמחה" בו. והנה כי כן אנשים שמחה להם בבשר ויין ולא בתכשיטין ולא באגוזים, ואילו נשים שמחה להן בתכשיטין ולא בבשר ויין ואגוזים. לכך כתב הרמב"ם כן. ובזה לא תקשי על הרמב"ם קושייתנו וגם קושיית הב"י. ואה"נ אם יש לאיש שמחה באגוזים או בבגדים, מקיים בזה המצוה מן התורה בזמן הזה, ואין מעכב דוקא יין או בשר.

ו. אכן יש לפרש דברי הרמב"ם באופן נוסף, שמדבר גם על זמן המקדש, וכוונתו לומר דהן אמת שביארנו בהלכות חגיגה דשמחה היינו קרבן. אך דע, דמ"מ גם בזמן המקדש יש שמחות אחרות. כיצד, הקטנים שפטורין משמחה, אזי נותן להם קליות ואגוזים וכו', והנשים הגם שצריכות לקיים מצות שלמי שמחה, מ"מ "יוסיף" להן תכשיטין ובגדים, אבל אה"נ שצריכות וחייבות באכילת שלמים כי דינן כאנשים. והאנשים אוכלים בשר ומוסיפין "יין". נמצא שחידש לנו הרמב"ם כאן, שמלבד חובת הקרבן יש לו לשמוח עוד "בתוספת שמחה" גם שמחות אחרות.⁶ וזהו כתב ג"כ כאן (בהלכות י"ט): אע"פ שהשמחה קרבן שלמים יש בכלל אותה שמחה "לשמוח" וכו' כל אחד כראוי לו. ולכן ג"כ התחיל לבאר מהקטנים, ולא התחיל מאנשים ונשים ואח"כ קטנים. ובזה ג"כ מיושב תמיהת הב"י (סימן תקכט) על הרמב"ם שהצריך בשר. וגם מתיישב תמיהתו השניה מנ"ל לרמב"ם חילוק אגוזים כאן.⁷

סיכום לדעת הרמב"ם. ובענין "מיץ ענבים"

ז. וזמן האמור בדעת הרמב"ם עולה, שבזמן המקדש צריך דוקא אכילת בשר בין אנשים ובין נשים, והיינו בשר שלמי חגיגה דוקא ולא סתם בשר. ובזמן הזה "כל דבר המשמחו סגי". ולפי"ז יין "מיץ ענבים" מתוק (המפוסטר) אע"פ שאין בו אלכוהול, יוצא בו י"ח אם אוהבו ושמח בו, כי לא בעינן אלא "שמחה" והא איכא.

שיטת התוספות כהרמב"ם שבמקדש בשר דוקא

ט. ושיטה זו שבזמן המקדש צריך דוקא "בשר" והיינו שלמי שמחה, ולא די

⁶ וראה לשונו בספר המצוות שמתפרש כדברינו יפה.

⁷ אמנם מצאו לו מקור בירושלמי (פ"ה"א) "קטנים בראוי להם כגון אגוזין ולוזין". הובא בשו"ת מנחת ברוך

(ס"י"ז עז).

בבגדים ומגדנות, היא שיטת התוספות בר"ה (ו:). דהנה אמרו שם אשה בעלה משמחה. ופירש"י: "בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצין הכי איתא בקידושין"⁸. עכ"ל.

וכתבו התוספות: וקשיא לר"ת (על רש"י) דהני מילי בזמן הזה, אבל "בזמן שבת המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר" כדאמר בערבי פסחים (פסחים קט.). ועוד דאמרינן בפ"ק דחגיגה (דף ו.) מחייבה אימיה בשמחה וכו'. עכ"ל. וכן כתבו בקידושין (לד:). וע' רש"י שם. ועוד כתבו בפסחים (דף קט.) על דברי הגמרא "במה משמחם בין": היינו בזמן הזה, אבל בזמן המקדש אין שמחה אלא בבשר. עכ"ל.

והנה מה שפירש"י בקידושין (שם) "שמשמחן במאכל ומשתה וכלי פשתן", בזה עדיין לא היה קשה עליו קושיית התוספות, כי הרי אמר במאכל והיינו בשר. אלא שקשה להם לשונו המפורשת בר"ה (דף ו:).

דעת רש"י דבמקדש יוצאות נשים בבגדים ושאר שמחות

י. ועכ"פ רואים ששיטת רש"י שונה, ולדעתו יוצאות נשים י"ח בבגדי פשתן וצבעונין. משא"כ בבשר, שאינו אלא לאנשים, וכמו שאמר "אנשים בראוי להן ונשים בראוי להם", דמבואר שכל אחד נקרא ראוי לו כפי שראוי לו. ולזה נתכוונה התורה גם כן.

ישוב שיטת רש"י

ונראה שרש"י היה מפרש כן הסוגיא דפסחים (קט.). דאמרו שם: ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנאמר ושמחת בחגך. **במה משמחם**, בין. רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם. אנשים בראוי להם, בין. ונשים במאי, תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין, בא"י בבגדי פשתן המגוהצין. ע"כ.

ולפי זה יוצא בדעת רש"י שסבר שבין לדברי תנא קמא בין לרבי יהודה נשים יוצאות י"ח ביין, אם ירצו, והוה מפרש דהיינו אפילו בזמן המקדש, כפשט הדברים, ודלא כהתוספות שם (ד"ה במה). וההבדל ביניהם הוא בנשים, שלדעת תנא קמא ביין, ולר"י גם בבגדים כי כן ראוי להם. וזה לא כהתוספות שפירשו שזהו בזמן הזה, דאינו, דא"כ הי"ל להקדים דברי ר"י בן בתירא (והכי סידר גם הסמ"ג עשה רכט), אלא ודאי מדבר בזמן המקדש.

8. מה שכתב רש"י: "הכי מפרש בקידושין", הנה אינו "בקידושין", אבל כך נמצא בפסחים (קט.) בבבל בבגדי צבעונין בא"י בבגדי פשתן וכו'. ואולי ט"ס בפירש"י, וצ"ל "בפסחים". מיהו אפשר דלא קאי על "בבבל בבגדי" וכו'. אלא קאי על מימרא דאביי שמקורה בקידושין (לד:), ואילו מה שהוזכר בר"ה (ו:), זה אגב. וכלשון "והאמר אבי אשה בעלה" וכו'. ולכן הוצרך רש"י לזאת. או אולי רש"י הו"ל גירסא בקידושין, "בבבל" וכו'.

האם יש בזה עצמו מחלוקת תנאים

והנה מה שאמרו אחר כך: תניא ר' יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר וכו' ועכשיו אין שמחה אלא ביון. לפי רש"י נוכל לומר שחולק ר"י בן בתירא על ברייתא הקודמת דסברה דגם בזמן המקדש סגי ביון. ולדעתו אינו כן, אלא בבשר. וא"ת והלא איכא מצות עשה ד"שמחה", כמ"ש בחגיגה (דף ו:ו) שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל, ראייה, וחגיגה, ו"שמחה". וא"כ לשמחה צריך קרבן בהמה, ואיך לברייתא הראשונה די ביון. וי"ל דרש"י סבר לפי סוגיית הגמרא בר"ה (שם) דשמחה בכל מיני שמחה. ולכאורה יש ראייה לכך דהנה בחגיגה (דף ח.ה) הביאו ברייתא שאין יוצאין ידי חובת ושמחת ב"חגך" בעופות ובמנחות, לפי שאין "חגיגה" באה מהן (שאינן להם הַלֵב), ורב אשי (שם:ו) מיייתי טעמא אחרינא "שאינן בהן (בעופות ומנחות) שמחה". משמע דלתנא דברייתא יש שמחה גם "בעופות ומנחות" אלא שחגיגה לא באה מהן, לכך ממעטים אותם, ומעתה י"ל דת"ק נמי סבר דגם ב"יין" יש שמחה, והיינו כדרך שביארתי ברייתא המוזכרת בפסחים (דף קט.). וא"כ "ושמחת" לא מיירי בשלמי שמחה.

ולפי"ז יוצא דבין "בזמן הזה" בין בזמן המקדש יוצאין ידי חובה בכל דבר המשמחו, וגם בזמן הזה הוי מן התורה. [ועי' רש"י חגיגה ו:ו וצע"ק]. וזה דלא כתוספות במו"ק (דף יד:ו) שכתבו דשמחת הרגל בזמן הזה דרבנן, ומ"ש "ושמחת" היינו בשר שלמי שמחה כדאמר בחגיגה. עכ"ד. וכונתם לפי תנא דברייתא (דף ח.ה).

שיטת ה"יראים" שבכל דבר מקיים מצות השמחה

יא. ונראה לי, שזוהי שיטת היראים (מצוה תכז) שהביא הברייתא דפסחים (קט.). במה משמחו ביון וכו', אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן וכו', בבגדי צבעונין וכו'. וסיים: למדנו מכאן שכל שמחה הראויה לאדם לכל דבר המשמחו חייב לעשות ברגל, וכל דבר שבלבו מוצא בו שמחה וקורת רוח באכילה, ושתיה, ובכל דבר ששמחה היא לו, חייב לעשות ברגל וכו', כך חייב לשמח בניו ובני ביתו וכו'. עכ"ל.⁹

ולפי זה למה הביא גם דברי ר"י בן בתירא "בזמן שבית המקדש בבשר, ועכשיו ביון". הרי ריב"ב פליג. וי"ל דרק לדוגמא ל"מיני שמחה" הביאו, ולעולם לנו א"צ דוקא בשר ויין, ודלא כר"י בן בתירא. אי נמי דגם לריב"ב, יוצאין בכל דבר, ומה שאמר כן, רק מפני שכיון שיש בו שמחה א"כ יקיים באלו השמחה, שהרי בלא"ה מוכרח הוא לקיים ג' מצות ראייה חגיגה ו"שמחה", א"כ יאכל ממנו ויקיים בו גם ושמחת בחגך. והוא רק למצוה מן המובחר ולא לעיכובא. שהרי מצאנו (פסחים עא.) שכאשר חל בשבת מכבדו בכסות נקיה.

9. וכ"כ עוד לעיל (מצוה רכז). ע"ש.

מיהו היה אפשר לומר בדעת היראים, דכונתו דיש הבדל בין זמן המקדש לזמן הזה. והיינו דבזמן המקדש דוקא בבשר, ואילו בזמן הזה בכל דבר של שמחה. וכדרך שביארנו שיטת הרמב"ם. וכך מסתייע מסגנון לשונו בראשונה (בסימן רכז). אבל יותר נראה לפרש כמו שפירשתי למעלה, וכך מסתייע מלשונו באחרונה (בסימן תכז). והיינו ש"בזמן המקדש" גם כן יוכל לצאת "בכל דבר" שישמחנו ולא דוקא בשר, אלא שכיון שבלאו הכי מקריב שלמי שמחה, א"כ בו מקיים המצוה.

ישוב שיטת רש"י מקושיות התוספות

יב. וע"פ זה יש ליישב קושיית ר"ת (בתוספות ר"ה ו: וקדושין לד:) שהקשו על רש"י מחגיגה (דף ו.) "אימיה מחייבא בשמחה, היינו בשלמי שמחה". ע"ש. כי יש לומר דאע"פ שאפשר בשאר דברים, מ"מ היו יוצאין בבשר השלמים, כיון שבלא"ה מקריבים אותו. ועוד יש ליישב, דהשמחה היא בכל דבר לנשים, ומה שאמר דמחייבא "לעלות" משום שמחה, היינו כי אע"פ שאין "הקרבה", מ"מ בהיותם כבר שמה, היו מקימים מצות השמחה ג"כ שמה כל אחד בראוי לו, ולא דוקא בבשר. ועוד אפשר לומר דרש"י (חגיגה ו.) פירש מחייבא בשמחה "על ידי בעלה". א"כ כיון שבעלה אוכל בשר ממילא גם היא עימו. וע' בספר שפת אמת ליומא (דף ג.).

שיטת הר"ן שאין "בשר" מעכב

יג. והנה הר"ן בסוכה (מב:) פירש: הלל "והשמחה" שמונה, לאכול בשר שלמים, וקיי"ל (פסחים קט.) בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר וכו'. ואע"ג דכי מקלע בשבת וכו', אפ"ה איתא לשמחה בבשר של חולין "או בשאר מיני שמחות", שלא אמרו אין שמחה אלא בבשר אלא "למצוה מן המובחר אבל לא לעכב". עכ"ל.

הרי שפשוט לו שאינו לעכב ואפשר גם "שאר מיני שמחות", כמ"ש בפסחים (עא.) **בכסות נקיה וביין ישן**. וע"ע בתוספות (סוכה מב:) שג"כ כתבו לתרץ כיוצ"ב. אבל לא כתבו כלשון הר"ן "שאינו לעכב". וע"ע בתוספות ר"ה (ו: סד"ה אשה) דכשאי אפשר שרי. ועכ"פ מהר"ן נראה "דגם בזמן המקדש" אם עשה "שאר שמחות" יצא אע"פ שלא היה אנוס, אלא הכל רק למצוה מן המובחר. אבל בדעת הרמב"ם נראה שמעכב כפי שביארנו.

שיטת הרמב"ן

יד. והנה הרמב"ן בהשגותיו על הרמב"ם (בשורש א) בענין "הלל" אם הוא מן התורה, כתב: ובמסכת ערכין (יא.) אמרו מנין לעיקר שירה מן התורה וכו' הוי אומר זו "שירה", א"כ אפשר שנדרוש בימים טובים שכתוב שמחה ונתרבו "כל מיני שמחות" שתהא השירה מכללן. עכ"ל.

ומדבריו נראה דבשר לאו דוקא אלא כל מיני שמחות, והיינו אפילו "שירה" יש בו מצות "שמחה", ויוצא בו י"ח. ומ"ש "כל מיני שמחות", נראה כוונתו כמו "יין ובגדים" שאמרו בגמרא פסחים (דף קט. ודף עא.), והוא הוסיף גם "שירה". (ושיעור לשונו דהרמב"ן "שכתוב ונתרבו" וכו' כך: ביו"ט כתוב בתורה שמחה, ונתרבו בו כל מיני שמחה). מיהו י"ל ד"כל מיני שמחות" אינו לומר שלכתחילה הם.

והנה הרמב"ם בספר המצות (מצוה נד) כתב: מה שאמרו "לשמח בהם במיני שמחה" וכו'. והחינוך (מצוה תפח) גם הוא העתיקו בלשון: ועוד אמרו זכרונם לברכה "שמח בכל מיני שמחה". ואנכי העירוני שרעפי היכן נאמר כן בתלמוד ולא מצאתי. שוב סברתי לומר דזהו בכלל מ"ש בגמרא חגיגה (דף ח.). ושמחת בחגך "לרבות כל מיני שמחות לשמחה". אכן מדסיים "מכאן אמרו וכו' יוצאין ידי חובתן בנדריים ונדבות ובמעשר בהמה" א"כ מיני שמחות היינו "בשר". ולכן הדרי בי. אכן ראיתי בתוספות ר"ה (ה. ד"ה מה) שמבינים כל מיני וכו' לאו דוקא בשר. ע"ש. וא"כ זהו כונת רמב"ם והחינוך. והבינו דתרתמי מילי בגמרא. וע"ע לשון הרמב"ן דלהלן.

שיטת הרב שאגת אריה בכל מיני שמחות

טו. ושוב ראיתי בשו"ת שאגת אריה (סימן סה) שהעלה בראיות, דמצות ושמחת בחגך לאו בבשר שלמים אלא בכל מיני שמחות יוצא י"ח. ואע"ג דאמרינן (פסחים קט.) "בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר", מ"מ שמחת החג היא לא פרטית אלא כללית כפי האדם ועושרו וכפי הראוי לו, א"כ כל מה שישמח בהן יוצא, ורק מפני שמצינו זבחת ושמחת, א"כ צריך בשר שלמים **אם יש יכולת בידו**. עכ"ד. ואח"כ הביא דברי הרמב"ם בספר המצות (מצוה נד) שכל מיני שמחות סגי. וכן הזכיר דברי הרמב"ן (בשורש א) הנ"ל. וראיתי בתועפות ראם (סימן תכז אות ד) שמסייעו מדברי היראים.

ומתבאר מהשאגת אריה ש"גם בזמן המקדש" שאמרו אין שמחה אלא בבשר, אינו לעיכובא רק מי שיכולת בידו. ונראה שיסבור דגם מי שיכולת בידו, מ"מ יוצא י"ח "בשאר מיני שמחות" אפילו לדעת הרמב"ם, אפילו בזמן המקדש. וכל שכן מי שהיה טמא או בזמן הזה. אכן אלמלא דברי קודשו, נראה לי, דלדעת הרמב"ם מעכבא אכילת בשר ב"ט לאנשים.¹⁰

אולם יש להעיר על ראיית השאגת אריה (בסס"י סה) שממה שהתירו בית הלל להוציא התינוק לרה"ר "שיש בזה שמחת יו"ט", שמע מינה שאדם מוטלת עליו שמחה במה שנהנה ממנו. עכ"ד. ויש להתבונן בזה, דהלא נראה דאין אדם יוצא י"ח

10. אח"כ הראוני שבשו"ת מנחת ברוך (סימן עז) כתב בהדיא דבזמן המקדש צריך דוקא בשר שלמים. והוכיח כן מכמה דוכתי.

שמחה בהוצאת תינוק גרידא, ויבטל עיקר האכילה. אלא שאמרו שכיון שהוא יום של שמחה מותר לו להוציאו לשמחה, אבל אין "קיום" של מצוה בזו. אלא שבשבלי הלקט (סימן רסב) כתוב כל אחד כפי הנאתו ואפילו "טיול". מ"מ זהו דעת היראים. משא"כ לרמב"ם שלא סבר כן. ובפרט לאנשים דלא סגי בלא בשר בזמן המקדש.

מה שיטת הב"י והשו"ע

טז. והנה הב"י (סימן תקכט) תמה על הרמב"ם שהצריך בשר ויין ביו"ט, הלא ר"י בן בתירא אמר שבזמן הזה (שאינן בהמ"ק קיים) אין שמחה אלא ביין, ומשמע שדי בלא בשר. עכ"ד. ובאמת כן דעתו בשו"ע כדלהלן.¹¹ ואולם האחרונים שיטתם דלכה"פ צריך בשר לדעת הרמב"ם, אלא שאינו עיקר שמחה. ואכמ"ל.

וז"ל מרן בשו"ע (סימן תקכט ס"א): מצות י"ט לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתיה וכו'. וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת. וחייב לבצוע על שתי ככרות. ולקבוע כל סעודה על היין. עוד כתב (בסעיף ב): חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא, ואשתו, ובניו, וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו. עכ"ל.

והנה מרן לא הזכיר בשו"ע "בשר" אלא הזכיר רק "יין". וכנראה שהוא כשיטתו בב"י שתמה על הרמב"ם, שהרי די ביין "בלא בשר". ולפי זה מ"ש המשנ"ב (ס"ק יא) וגם מצוה לאכול בשר, "י"ל דלא מן הדין הוא. ומה שכתב השו"ע (בסעיף ג): "אדם אוכל בשר ושותה ושמח ברגל ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה" וכו', משמע דחייב לאכול בשר. אינו, ורק קאמר דכאשר אוכל ושותה (שכן מסתמא כך עושין). יזהר שלא ימשוך בשחוק וכו'. ומ"ש "וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת", והרי הרמב"ם (בהלכות שבת פ"ל ה"י) כתב "שבשר ויין עונג הוא לו, אם ידו משגת", א"כ חובה לאכול בשר. אינו, כי הרי כתב הרמב"ם (שם ה"ז) ש"אפילו לא עשה אלא שלק הרי זה עונג שבת". איברא זה כשאין ידו משגת, אבל במשגת משמע דחובה. אפס, הלא הב"י תמה כבר על הרמב"ם בהלכות י"ט, וא"כ אין חובה ב"י"ט ב"בשר". ולכן אפילו אם הרמב"ם מצריך, דעת הב"י מפורש שאין צריך. וכן סתם בשו"ע (סימן תקכט). וא"כ מה שכתב בהלכות שבת (סימן רנ): "ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו", אינו לעיכובא אלא שראוי לכבדו. וע"ע שם (סימן רמב).

אכילת מאכלי חלב ביום טוב

יז. ולפי כל המבואר, בני אדם ששמחה להם לאכול ביו"ט של חג השבועות רק "מאכלי חלב", לא נוכל למנוע ולמחות בעדם. שהרי דעת היראים שישמח "בכל

11. וע"ע במג"א ס' תרצו ס"ק טו.

אם ניתן לקיים סעודת יום טוב במאכלי חלב

מיני שמחה שלו", ואפילו ב"טיול" וכמ"ש שבלי הלקט (סימן רסב). וגם דעת הרמב"ם יש לפרש כן שבזה"ז יוצא י"ח בכל דבר שישמח בו'. וכמו שכן מצדד בשאגת אריה. וגם דעת הרמב"ם (סימן תקכט) כן, כמו שתמה שם על הרמב"ם. ולמרות שמצאנו שאע"פ שתמה לא פוסק נגדו. וכן מצאנו בבית יוסף (סימן תקכט) שתמה על הרמב"ם מנ"ל שצריך "לשמח הקטנים בקליות ואגוזים", ואעפ"כ בשו"ע פוסק כמותו. מ"מ כאן מתבאר בשו"ע שאין צריך בשר.

ועוד, דהלא יש מקור נאמן ל"אכילת מאכלי חלב בחג השבועות", וכמ"ש הרמ"א (סימן תצד). ולכן הנוהגים לאכול מאכלי חלב יש להם על מה שיסמוכו, שכיין ששמחים בכך, הרי מקיימים 'ושמחת בחגך' כראוי להם. וכל שכן שמקיימים עוד "מנהג ישראל" לאכול מאכלי חלב, וכבר כתבו התוספות במנחות (דף כ:): שמנהג ישראל תורה. וא"כ תרתי עבדי. והנח להם.

אכילת חלב או דגים בסעודת ברית מילה

יח. ואולם הנה מצאנו שיש מצוה לעשות סעודה עבור "ברית המילה" כמ"ש ביו"ד (סימן רסה). וכתבו כמה אחרונים, שלא טוב עושים הללו שעושים סעודה של חלב עבור הברית, כי אין יוצאין בו י"ח. הובא במחצית השקל (סימן רמט) בשם השל"ה. ע"ש. אכן, לפי האמור שאפילו לגבי יום טוב דבעינן שמחה, שפיר הוי מצוה בכל מה שמשמחו, א"כ סעודת ברית מילה נמי. אמנם המג"א (סימן רמט) השיג על זה. וכונתו (כפי שמבאר במחה"ש) שבשר שמקיימים בו ושמחת בחגך, אינו מפני שהיה בשר קודש של "שלמים", אלא עצם היותו "בשר" הוא משמח. ע"ש. אפס, דחזינן ברש"י והיראים שדי בכל מה שמשמח. א"כ ברית מילה נמי דבעינן שמחה, סגי בהכי. ויש לחלק. ומ"מ שמא שאני ענין יום טוב מענין סעודה דעלמא.

ועל כל פנים לענין 'יום טוב' דעת השו"ע נראה דאין חובת בשר מעכבת, אבל "יין" צריך לשתות במידה. וישמח בחג כמצות ה' אלהינו עלינו. אולם יש עוד שיטות אחרות: י"א דצריך לשתות וגם בשר. וי"א בשר ולא יין.

מסקנות:

א. ראוי לאכול בשר ולשתות יין בסעודת יום טוב. ואוכל "פת" עימו. (וע' שו"ע סימן תקכט וקפח). מיהו הנוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות כולו בלא בשר, יש להם על מה שיסמוכו.

ב. אולם אפשר לנהוג כך: שבערב ובבוקר יקיימו שמחת החג באכילת מאכלי חלב. ובפרט שי"א שבליל יו"ט אינו נוהג שמחה מן התורה. אך בצהרים (אחר קימה) יקיימו השמחה במאכלי בשר ויין.